

ARTICLE¹⁹

محدودیت اینترنت

اینترنت در دوران بحران ارزی

مهر ۲۰۱۸

ARTICLE 19
Free Word Centre
60 Farringdon Road, London
EC1R 3GA
United Kingdom

T: +44 20 7324 2500 / F: +44 20 7490 0566 / E: info@article19.org
W: www.article19.org / Tw: @article19org @article19UN
Fb: facebook.com/article19org

© ARTICLE 19, 2018

This work is provided under the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-ShareAlike 2.5 licence. You are free to copy, distribute and display this work and to make derivative works, provided you:

- (1) give credit to ARTICLE 19;
- (2) do not use this work for commercial purposes;
- (3) distribute any works derived from this publication under a licence identical to this one.

To access the full legal text of this licence, please visit:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode>

ARTICLE 19 would appreciate receiving a copy of any materials in which information from this report is used.

۴	مقدمه
۵	گاه‌شمار رخداد‌های موثر در سیاست‌های اینترنتی، تابستان ۱۳۹۷
۶	سانسور پلت‌فرم‌ها
۶	فیلتر دائمی تلگرام و پیام‌دها و واکنش‌ها
۸	بلا تکلیفی فیلترینگ و حاکمیت قانون
۸	نظرات محمد منتظری، دادستان کل کشور در مورد قوانین اینترنت
۹	اپلیکیشن‌های پیام‌رسان پس از فیلترینگ تلگرام
۱۱	مقایسه پرتعدادترین پلت‌فرم‌های پیام‌رسان
۱۳	چهار علت نگرانی در مورد توسعه پیام‌رسان‌های ملی
۱۵	قوانین جدید سانسور، داده‌ها و حریم خصوصی
۱۵	دسترسی برابر به اینترنت
۱۵	قوانین حفاظت از اطلاعات ایران: لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی
۱۶	بانکداری و سیاست‌های اینترنتی: سانسور بیت‌کوین و بلاک چین
۱۷	توصیه‌ها

ایران در چند ماه گذشته متلاطم بوده است. ناآرامی‌های زمستان گذشته، موازنه شکننده قدرت درون حکومت و سیاست‌های تهاجمی جمهوری اسلامی، دور تازه‌ای از سرکوب‌ها و سخت‌گیری‌ها را از ابتدای سال ۱۳۹۷ هجری شمسی (پایان مارس ۲۰۱۸) آغاز کرده‌است.

تصمیم ایالات متحده آمریکا برای خروج از توافق هسته‌ای سال ۱۳۹۴، به بی‌ثباتی ارزی و کاهش ارزش پول ایران انجامیده و بحران اقتصادی را در این کشور تشدید کرده است. فشارهای اقتصادی بر مردم ایران به واکنش‌های متغیر انجامیده: اعتراضات در سرتاسر ایران به وقوع پیوسته و از جمله بازاریان نه چندان خوشنام از دید حکومت را به اعتصاب کشانده که پیش از این، نمایان اعتراضات انقلاب مشروطه در آغاز قرن بیستم و انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بوده‌اند. دولت متزلزل و به‌چالش کشیده‌شده حسن روحانی، رئیس‌جمهوری میانه‌رو، ششمین سال خود را در حالی سپری می‌کند که توافق هسته‌ای توافقی شکست‌خورده به نظر می‌رسد و اقتصاد در آستانه فروپاشی است، سیاست‌های جناحی و محفلی شدت می‌گیرند و ایران با دورغای بی‌ثباتی بیشتر روبه‌روست.

فضای کنترل اطلاعات در ایران همچنان پیچیده است. در سال گذشته تغییرات زیادی رخ داده است: از فیلترینگ فعالانه تلگرام، بانفوذترین پلت‌فرم پیام‌رسان در کشور گرفته تا مطرح شدن بحث‌هایی برای قطع شبکه‌های خصوصی مجازی (وی‌پی‌ان‌ها) که البته این مورد آخر هنوز اجرایی نشده است.

با این حال، روشن است که اینترنت کماکان «پرمنفذ» باقی مانده^۱ و ایرانیان هنوز فرصت‌هایی برای دسترسی آزادانه به اینترنت و بیان عقاید خود دارند. اما فرصت‌ها و امکانات برای دسترسی آزاد به اینترنت و بیان آنلاین نظرات با محدودیت، ترس‌ها و حساسیت‌هایی همراه است. موانع محدودکننده دسترسی به اینترنت آزاد را محدودجواد آذری جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات دولت حسن روحانی تقویت کرده است. جهرمی در دور دوم ریاست‌جمهوری حسن روحانی به عنوان

وزیر پیشنهادی ارتباطات و فناوری اطلاعات از مجلس شورای اسلامی ایران رأی اعتماد گرفت. بسیاری از تحلیلگران بر این باورند که تأیید صلاحیت وزیران محافظه‌کاری مثل جهرمی، نشانه همکاری دولت و مجلس برای انتصاب وزرای محافظه‌کار در کابینه بوده است.^۲ وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات سکان هدایت سیاست‌های اینترنتی ایران را در یکی از متلاطم‌ترین دوره‌های سیاست‌گذاری اینترنتی بعد از انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۱۳۸۸ به دست دارد.^۳ در شرایط آشفته‌گی اقتصادی و سیاسی در سراسر کشور، صدارت جهرمی در وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات به معنای آن بوده که این وزارت‌خانه سیاست‌ها و برنامه‌های واپس‌گرایانه‌ای را که به تضعیف آزادی بیان آنلاین دامن زده‌اند، کلید زده است. هرچند مقام‌های این وزارت‌خانه لفظاً سعی کرده‌اند در مقابل تلاش تندروها برای از بین بردن آزادی‌های آنلاین، خود را مدافع این ارزش‌ها معرفی کنند. وعده‌های دولت روحانی برای پیشرفت و آزادی اغلب با برنامه‌های خود دولت یا بی‌عملی در مقابل سلطه‌جویی تندروها و همچنین افزایش محدودیت‌ها با اقدامات نهادهای تندیروی مانند قوه قضاییه مختل می‌شود. دولت حسن روحانی پس از شش سال هنوز سیاست‌های نگران‌کننده‌ای را پی می‌گیرد. از جمله این سیاست‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد: تلاش‌ها برای شفاف‌سازی با وجودی که رفتار افراد داخل حکومت را نادیده می‌گیرد؛ سیاست‌های تازه دولت برای دسترسی به اینترنت و حفاظت داده‌ها؛ کلیدزدن شبکه اطلاعات ملی، برنامه‌ای ناقض حقوق کاربران که دربردارنده سیاست‌هایی تهاجمی و سلطه‌جویانه برای توسعه پیام‌رسان‌های محلی ناامن و گیرانداختن کاربران ایرانی اینترنت در دام آنهاست؛ تشویق و حمایت از برنامه‌های جدیدی که دسترسی برابر به اینترنت را از بین می‌برد؛ و بی‌توجهی به حفاظت از کاربران اینترنت در برابر ارباب و سانسور. اتخاذ این روش‌ها دولت روحانی را با نارضایتی و سرخوردگی رای‌دهندگان روبه‌رو کرده است.

^۱ Censored: Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall, Margaret Roberts, Princeton University Press, 2018

^۲ نمایندگان اصلاح طلب تحت فشار تأیید صلاحیت وزرای محافظه‌کار، المانی‌تور، ۳۱ مرداد ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2Q1xXP8>

^۳ صفحات ۴-۲ محدودیت شبکه را ببینید: «محدودیت اینترنت: کابینه جدید و تلاش‌های تازه برای محدودیت اینترنت»، آرتیکل ۱۹، تیر و مرداد ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2EYkQfA>

[illegible]

فیلتر دائمی تلگرام؛ پیامدها و واکنش‌ها

شده است. از راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک گرفته تا انتقال اطلاعات و خدمات اورژانسی بهداشتی، از مزایای اقتصادی و اجتماعی حضور تلگرام در ایران بوده‌اند. کاربران ایرانی همچنین از عدم دسترسی به پلتفرم‌های متعدد دیگری مانند اپ‌استور اپل و واتساپ و نیز اتصالات کندتر و قطع شدن تعداد زیادی از فیلترشکن‌ها و مسدود کردن مسیر ترافیک رمزگذاری شده خبر داده‌اند. جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۷ در توییت خود (با اینکه توییت از سال ۱۳۸۸ در ایران مسدود است) این مسائل را تأیید کرد.^۵ او کمی بعدتر همان روز اعلام کرد که اختلالات جانبی پدیدآمده در جریان اجرای دستور فیلترینگ تلگرام رفع شده است؛ چیزی که کاربران خلاف آن را گزارش دادند.

از زمان افزایش محبوبیت اپلیکیشن تلگرام در ایران در ۱۳۹۵، چندین مقام تندرستی ایران از کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه (که گاه به عنوان کارگروه تعیین محتوای مجرمانه یا کمیته فیلترینگ از آن یاد می‌شود) خواسته‌اند تا تلگرام را فیلتر کند.^۶ کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه یک سازمان چندگانه است که تعیین می‌کند چه محتوایی در ایران فیلتر شود. نیمی از اعضای این کمیته از اعضای کابینه رئیس‌جمهوری هستند و نیمی دیگر اعضای هستند که رئیس‌جمهوری هیچ قدرت و اختیاری بر آنها ندارد.

با اینکه اعضای کابینه روحانی عموماً با سانسور تلگرام مخالفت کردند، دولت قبلاً سابقه درخواست از تلگرام برای حذف محتوا از روی آن را داشته است. کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه از سال ۱۳۹۴ مکرراً موضوع فیلترینگ تلگرام را مورد بررسی قرار داده، اما از صدور دستورالعمل‌های مسدودسازی یا فیلتر تلگرام خودداری کرد. از این موضوع اغلب به عنوان یکی از دستاوردهای دولت روحانی برای حمایت از آزادی بیان یاد می‌شود. در واقع، مسدودسازی تلگرام پیش از اردیبهشت ۱۳۹۷، به دستور شورای عالی امنیت ملی انجام شد.

دستور ممنوعیت قضایی تلگرام را دادسرای فرهنگ و رسانه به عنوان بخشی از دادستانی تهران ۱۱ اردیبهشت صادر کرد. این دستور خارج از روند معمول اعمال سانسور در کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه و به شکلی غیرمعمول و بی‌سابقه انجام شد.^۷ محمد جعفر منتظری،

تلگرام، اپلیکیشن پیام‌رسان و رسانه اجتماعی محبوب ایران در اردیبهشت ۱۳۹۷، پس از چهار سال بحث و جدل فیلتر شد. فیلترینگ دو هفته‌ای تلگرام از سوی دولت در جریان اعتراضات دی ماه ۱۳۹۶ این نگرانی را ایجاد کرد که تمهیدهای اتخاذشده برای دسترسی آزادانه‌تر به اینترنت – چیزی که روحانی وعده‌اش را داده بود – با عقبگرد مواجه شوند. یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای دولت حسن روحانی در زمینه ارتقای آزادی اینترنت، تلاش برای حفظ دسترسی بدون سانسور به اینستاگرام و تلگرام در مقابل فشار محافظه‌کاران و تندروها بود. اما با فیلترینگ اخیر اپلیکیشن تلگرام، بعید به نظر می‌رسد که دولت به تعهداتش برای آزادی اینترنت و رفع فیلتر از پلتفرم‌هایی مانند توییت که از سال ۱۳۸۸ تاکنون بسته شده‌اند، متعهد باقی بماند. ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۷ قوه قضاییه ایران دستور مسدودکردن تلگرام در ایران را صادر کرد^۸ و از ارائه دهندگان سرویس‌های اینترنتی (آی‌اس‌پی‌ها) خواست تا مانع دسترسی به این اپلیکیشن حتی با استفاده از ابزارهای دورزننده فیلتر شوند. دستور فیلترینگ تلگرام بر اساس دلایل مربوط به امنیت ملی صادر شد. به نظر می‌رسد دلیل صدور این دستور نقشی بود که این پلتفرم، به باور مقام‌های ایرانی، در جریان اعتراضات دی ماه ۹۶ ایفا کرده بود. همکاری نکردن تلگرام در انتقال سروورهای خود به ایران مطابق با قوانین این کشور (که به معنای قرارگرفتن بالقوه اطلاعات کاربران ایرانی در اختیار مسئولان ایرانی بود) و امتناع از همکاری با مقام‌های ایران برای تنظیم و تعدیل محتوای منتشرشده بر این پلتفرم، از دیگر دلایل صدور دستور فیلتر تلگرام ذکر شد.

۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۷، دسترسی کاربران به تلگرام از طریق آی‌اس‌پی‌های کشور چه از طریق موبایل و چه از طریق اتصالات خانگی مسدود شد. این اتفاق عقبگرد قابل توجهی در آزادی بیان و دسترسی آزاد به اینترنت به حساب می‌آید. از زمان افزایش محبوبیت این اپلیکیشن در سال ۱۳۹۴، تلگرام با حدود ۴۰ میلیون عضو در ایران حضوری فراگیر داشته است. استفاده از تلگرام به عنوان یک ابزار پیام‌رسان شخصی و یک شبکه اجتماعی، دیگر برای جریان اطلاعات و ارتباطات در کشور حیاتی

^۵ «قوه قضاییه ایران دستور فیلتر تلگرام را صادر کرد»- تلویزیون دولتی، رویترز، ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۷

^۶ <https://uk.reuters.com/article/uk-iran-telegram-apps/irans-judiciary-bans-use-of-telegram-messaging-app-state-tv-idUKKBN1111J6>

^۷ توییت آذری جهرمی درباره اختلال سرویس‌ها در تاریخ ۱۰ اردیبهشت را ببینید: <https://bit.ly/2OJresU>

^۸ تعیین مصادیق محتوای مجرمانه شامل ۱۳ عضو از جمله دادستان کل (رئیس کمیته)، رئیس یا نماینده سازمان صدا و سیما، وزیر یا نماینده وزیر اطلاعات، وزیر یا نماینده وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر یا نماینده وزیر دادگستری، وزیر یا نماینده وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات، وزیر یا نماینده وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، وزیر یا نماینده وزیر آموزش و پرورش، فرمانده نیروی انتظامی، یک نفر خبره در فناوری اطلاعات و ارتباطات به انتخاب کمیسیون صنایع و معادن مجلس شورای اسلامی یک نفر از نمایندگان عضو کمیسیون قضائی و حقوقی به انتخاب این کمیسیون و با تأیید مجلس شورای اسلامی رئیس سازمان تبلیغات اسلامی است. معرفی این کارگروه در وبسایت آن موجود است: <https://bit.ly/2OlvOb0>

^۹ قانون جرائم رایانه‌ای، آرتیکل ۱۹، ۱۳۹۱. <https://bit.ly/1RecP6R>

دادستان کل کشور که مسئولیت اجرایی دادرسی و تعقیب قضایی و بررسی پرونده‌ها را بر عهده دارد، دارای اختیارات قانونی برای رفع فیلتر تلگرام است و باید این کار را انجام دهد.^۸ با اینکه حسن روحانی مخالفت خود را با این دستور اعلام کرده، عملاً هیچ اقدامی در مقابل آن انجام نداده است. دولت حسن روحانی می‌تواند از طریق ماده ۱۱۴ آیین دادرسی کیفری^۹، ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی^{۱۰} یا ماده ۹ قانون اساسی^{۱۱} درخواست تجدید نظر کند. ممنوعیت تلگرام همچنین با ماده ۲۶ منشور حقوق شهروندی روحانی در تضمین «آزادی بیان افراد با استفاده از هر نوع وسایل ارتباطی» نیز در تناقض است.^{۱۲}

با وجود این اقدامات و تلاش‌ها برای فیلترینگ تلگرام، شاخص‌های متفاوت نشان می‌دهند که ایرانی‌های زیادی همچنان از تلگرام استفاده می‌کنند. جهرمی در ۲۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ آمارهای جمع‌آوری شده در آزمایشگاه علوم اجتماعی دانشگاه تهران (تصویر ۱) را در شبکه‌های اجتماعی منتشر کرد که میزان استفاده از کانال‌های فارسی‌زبان تلگرام را پس از فیلتر شدن آن نشان می‌داد. این آمار نشان می‌دهد که میزان استفاده از تلگرام پس از یک کاهش ابتدایی به سطح قبل از ممنوعیت آن بازگشته است. بازگشت تلگرام به صدر اپلیکیشن‌های دانلودشده در فروشگاه گوگل پلی در داخل ایران یک ماه پس از شروع فیلترینگ گواه دیگری بر این ادعاست. در هفته اول آغاز فیلترینگ، تلگرام به جایگاه پانزدهم اپلیکیشن‌های دانلود شده در گوگل پلی سقوط کرده بود (تصاویر ۲ - ۴ را ببینید).^{۱۳}

^۸ «مسئولیت انسداد تلگرام بر عهده قوه قضائیه است، آن را به رهبری منتسب نکنید»، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷
^۹ ماده ۱۱۴ آیین دادرسی: جلوگیری از فعالیت تمام یا بخشی از امور خدماتی یا تولیدی از قبیل امور تجارتی، کشاورزی، فعالیت کارگاه‌ها، کارخانه‌ها و شرکت‌های تجاری و تعاونی‌ها و مانند آن ممنوع است مگر در مواردی که حسب قرائن معقول و ادله مثبته، ادامه این فعالیت متضمن ارتکاب اعمال مجرمانه‌ای باشد که مضر به سلامت، محل امنیت جامعه و یا نظم عمومی باشد که در این صورت، بازپرس مکلف است با اطلاع دادستان، حسب مورد از آن بخش از فعالیت مذکور جلوگیری و ادله یاد شده را در تصمیم خود قید کند. این تصمیم ظرف پنج روز پس از ابلاغ قابل اعتراض در دادگاه کیفری است. <https://bit.ly/2JoFXql>
^{۱۰} هر یک از مقامات و مأمورین وابسته به نهادهای دستگاه‌های حکومتی که برخلاف قانون، آزادی شخصی افراد ملت را سلب کند یا آنان را از حقوق مقرر در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران محروم نماید، علاوه بر انقصال از خدمت و محرومیت یک تا پنج سال از مشاغل حکومتی به حبس از دو ماه تا سه سال محکوم خواهد شد. <https://bit.ly/1nRuftq>

^{۱۱} ماده ۹ قانون اساسی: در جمهوری اسلامی ایران، آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادیهای مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند. <https://bit.ly/2IOpyW>

^{۱۲} ماده ۲۶ منشور حقوق شهروندی: «هر شهروندی از حق آزادی بیان برخوردار است. این حق باید در چارچوب حدود مقرر در قانون اعمال شود. شهروندان حق دارند نظرات و اطلاعات راجع به موضوعات مختلف را با استفاده از وسایل ارتباطی، آزادانه جست‌وجو، دریافت و منتشر کنند. دولت باید آزادی بیان را به‌طور خاص در عرصه‌های ارتباطات گروهی و اجتماعی و فضای مجازی از جمله روزنامه، مجله، کتاب، سینما، رادیو، تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی و مانند این‌ها طبق قوانین تضمین کند.» <https://bit.ly/2NCHgrS>

^{۱۳} <https://www.appannie.com> مآگرتف یا اسکرین کیچر از بیشترین دالودها در ایران در فروشگاه پلی استور در ۳ اردیبهشت، ۱۷ اردیبهشت و ۱۰ خرداد ۱۳۹۷ از App Annie

#	Free	
1	Turbo VPN - Unlimited Free VPN	
2	Free VPN proxy by Snap VPN	▲ 2
3	Psiphon	▼ 1
4	Telegram X	▼ 1
5	WhatsApp Messenger	
6	VPN Robot - Free Unlimited VPN Proxy & WiFi Security	
7	Lantern: Better than a VPN	
8	VPN Monster - free unlimited & security VPN proxy	
9	VPN 360 - Unlimited Free VPN Proxy	
10	XVPN - Free VPN Proxy! Unblock Sites&Privacy	▲ 10
11	VPN USA - Free-unblock-proxy	▲ 1
12	VPN Melon - Unlimited Free & Fast Security Proxy	▲ 1
13	Hotspot Shield Basic - Free VPN Proxy & Privacy	▼ 2
14	VPN Proxy Master - free unblock & security VPN	▲ 1
15	Telegram	▼ 5

تصویر ۱:

وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات
 در اینستاگرام خود استوری‌ای درباره
 افزایش بازدیدها از کانال‌های فارسی
 تلگرام پس از مسدود شدن این پلت‌فرم
 منتشر کرد.

تصویر ۲:

۱۵ اپلیکیشنی که در ۳ اردیبهشت
 ۱۳۹۷، یک هفته پیش از سانسور
 تلگرام، بیشترین تعداد دالود را
 داشته‌اند. تلگرام در صدر آنهاست.
 تصویر از: App Annie.

بلا تکلیفی فیلترینگ و حاکمیت قانون

اولین چالش آذری جهرمی پس از انتصاب در سمت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، رفع فیلتر توییتر بود. این پلت فرم به طور فزاینده‌ای به فضایی برای ارتباط مقامات ایرانی از هر جناحی با ایرانیان و مخاطبان جهانی بدل شده است.

جهرمی در مرداد ۱۳۹۶ اعلام کرده بود که درباره نگرانی‌هایی که در حوزه امنیت ملی وجود داشته و منجر به فیلتر توییتر در سال ۱۳۸۸ شده بود کار خواهد کرد و وارد مذاکره با توییتر می‌شود.^{۱۴} با وجود برنامه‌های واپس‌گرایانه‌ای نظیر مسدودسازی تلگرام، تلاش برای رفع فیلتر توییتر ادامه پیدا کرد ولی در ۲۳ مرداد ۱۳۹۷ محمد جعفر منتظری، دادستان کل ایران اعلام کرد ممنوعیت توییتر رفع نخواهد شد.^{۱۵} به نظر می‌رسد که این تصمیم در پاسخ به نامه جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات و شش وزیر دیگر کابینه روحانی به دفتر دادستانی و درخواست آنها برای بررسی موضوع فیلتر توییتر به دست کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه اعلام شد. دادستان در واکنش نه تنها درخواست وزیران را رد کرد، بلکه از معترضان به فیلتر توییتر نیز انتقاد کرد. اظهارات منتظری نشان‌دهنده بی‌اعتنایی به روندی است که در قانون جرائم رایانه‌ای در نظر گرفته شده است. بر اساس قانون جرائم رایانه‌ای^{۱۶} چنین تصمیماتی بر عهده سازمان‌های متشکل از اعضای متعلق به قوای گوناگون است، از جمله اعضای منتخب دولت در کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه.^{۱۷}

محمد منتظری، دادستان کل کشور:

وقتی بعضی از این شبکه‌ها را در کارگروه مصادیق مجرمانه می‌بندیم و فیلتر می‌کنیم می‌بینیم بعضی از آقایان صدایشان بلند می‌شود و ۶ وزیر به من نامه می‌نویسند و می‌خواهند که جلسه بگذاریم تا رفع فیلتر کنیم که من نرفتم زیرا می‌بینم در اینجا شریک در جرم خواهیم شد.

تصویر ۳:

یک هفته پس از فیلترینگ، تلگرام از صدر جدول بیشترین تعداد دانلود در ایران به رده پانزدهم سقوط کرد. تصویر از App Annie

#	Free	
1	Telegram	Telegram FZ-LLC
2	Telegram X	Telegram
3	Sorush Messenger	آرمیده فناوری رسانه سروش
4	WhatsApp Messenger	WhatsApp
5	Snapp	Snapp Cab
6	SHAREit - Transfer & Share	SHAREit
7	Pisiphon	Pisiphon
8	Divar	Divar
9	Rubika	اروبیکا
10	imo free video calls and chat	imo.im
11	شپور، ابزارهای رایگان کشور	شرکت نت اجارت اهورا
12	Gap Messenger	TSIT
13	Cafe Bazaar	Polis.Prod
14	MyIranCell	IranCell
15	Asan Pardakht	mahdi shahidi

تصویر ۴:

یک ماه پس از فیلتر شدن، تلگرام به صدر بیشترین تعداد دانلود در اپلیکیشن اندروید از فروشگاه گوگل پلی در ایران بازگشت.

#	Free	
1	Telegram	Telegram FZ-LLC
2	Rubika	اروبیکا
3	WhatsApp Messenger	WhatsApp
4	Secure VPN - A high speed, ultra secure VPN	Signal Lab
5	Snapp	Snapp Cab
6	SHAREit - Transfer & Share	SHAREit
7	Thunder VPN - A Fast, Unlimited, Free VPN Proxy	Signal Lab
8	Telegram X	Telegram
9	Free VPN proxy by Snap VPN	Lemon Clove
10	Super VPN - Best Free Proxy	SuperVPN
11	Pisiphon	Pisiphon
12	Divar	Divar
13	VPN Melon - Unlimited Free & Fast Security Proxy	Fruit Security Studio(Proxy & Communication)
14	VPN USA - Free-unblock-proxy	Global VPN
15	VPN Monster - free unlimited & security VPN proxy	Autumn Breeze 2018

^{۱۴} محدودیت اینترنت: «کابینه جدید و تلاش‌های تازه برای محدودیت اینترنت»، شهریور ۱۳۹۷

[YQIphOE/https://bit.ly](https://bit.ly/YQIphOE)

^{۱۵} پاسخ منتظری به درخواست وزرا برای رفع فیلتر شبکه‌های اجتماعی، ایسنا، ۲۴ مرداد ۱۳۹۷

[YnEZcD3/https://bit.ly](https://bit.ly/YnEZcD3)

^{۱۶} نگاه کنید به ماده ۲۱ قانون جرائم رایانه‌ای که در آن کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه به عنوان کمیته فیلترینگ معرفی می‌شود: «ماده ۲۱: ارائه‌دهندگان خدمات دسترسی موظفند طبق ضوابط فنی و فهرست مقرر از سوی کمیته تعیین مصادیق موضوع ماده ذیل محتوای مجرمانه اعم از محتوای ناشی از جرایم رایانه‌ای و محتوایی که برای ارتکاب جرایم رایانه‌ای بکار می‌رود را پالایش کنند. در صورتی که عمداً از پالایش محتوای مجرمانه خودداری کنند، منحل خواهند شد و چنانچه از روی بی‌احتیاطی و بی‌مبالایی زمینه دسترسی به محتوای غیرقانونی را فراهم آورند، در مرتبه نخست به جزای نقدی از بیست تا یکصد میلیون ریال و در مرتبه دوم به جزای نقدی از یکصد میلیون تا یک میلیارد ریال و در مرتبه سوم به یک تا سه سال تعطیلی موقت محکوم خواهند شد.» <https://bit.ly/2OeasoT>

^{۱۷} به قبلی رجوع کنید

دادستان اداره می‌شود و ابهامات موجود درباره روش‌های عملکرد این نهاد، دادستان را در موضع داور نهایی درباره آنچه باید فیلتر شود و آنچه نباید فیلتر شود قرار داده است.

دادستان کل ۲۴ مرداد ادعا کرد که همزمان خواسته‌های رهبر ایران و مطالبه مردم را اجرا می‌کند. او اما این واقعیت را نادیده گرفته بود که مردم به دنبال کارزار انتخاباتی ترقی‌خواهانه حسن روحانی به او رأی دادند که از جمله وعده‌های آن وعده آزادی‌های بیشتر آنلاین می‌شد. همچنین ناخرسندی او از نبود پلت‌فرم‌های پیام‌رسان داخلی با تلاش‌های دولت روحانی برای راه‌اندازی چندین پلت‌فرم داخلی و به کارگیری سیاست‌هایی برای عضویت اجباری در این پیام‌رسان‌ها - که خود به آزادی بیان آسیب می‌زند - در تناقض است.

اپلیکیشن‌های پیام‌رسان، پس از سانسور تلگرام

شاید دادستان کل چندان به تصدیق این واقعیت تمایل نداشته باشد که سرویس‌های پیام‌رسان ملی از مدت‌ها پیش به بخشی اصلی از زیست‌بوم دیجیتال ایران بدل شده‌اند، اما بسیاری از ایرانیان به سادگی از این پیام‌رسان‌ها اجتناب کرده‌اند و به شکلی گسترده به آنها بی‌اعتمادند. به عنوان مثال، پیام‌رسان موبایل بیسفون سال ۱۳۹۳ به کاربران ایرانی معرفی شد اما بسیاری بیسفون را پیام‌رسانی می‌دانند که در حفظ اطلاعات کاربرانش بی‌مسئولیت است و به نهادهای اطلاعاتی ایران وابستگی دارد.^{۱۹}

وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران سال ۱۳۹۵ برای توسعه‌دهندگان نرم‌افزار مشوق‌هایی برای ساخت سرویس‌های پیام‌رسان داخلی در نظر گرفت. قرار بود این سرویس‌های پیام‌رسان، رقبای تلگرام باشند و وعده‌های دولت برای تشویق نوآوری و رشد فناوری اطلاعات را تحقق بخشند. در ازای عضویت هر یک میلیون کاربر در این پلت‌فرم‌ها، کمک‌های مالی معادل حدود ۲۶۰ هزار دلار آمریکا^{۲۰} در نظر گرفته شد؛ البته تا زمانی که پلت‌فرم از مقررات ایران در مورد سرویس‌های پیام‌رسان تبعیت کند.^{۲۱} در ۱۳۹۶، اعطای مشوق مالی برای ساخت پلت‌فرم‌های پیام‌رسان موفق با هدف رقابت با پلت‌فرم‌های محبوب خارجی - که مقام‌های مسئول آنها را فاقد روحیه همکاری با سیاست‌های اینترنتی داخلی می‌دیدند - اوج گرفت. در نیمه دوم ۱۳۹۶ یارانه‌های تعرض‌آمیزی برای این کار فراهم شد. هزینه دسترسی به وب‌سایت‌ها و اپلیکیشن‌های داخلی کمتر از هزینه دسترسی به اپلیکیشن‌های خارجی شد.^{۲۲} آرتیکل ۱۹ به این روند به خاطر نقض فاحش استانداردهای بین‌المللی مربوط به اصل بی‌طرفی شبکه اعتراض کرده است.

مرکز ملی فضای مجازی به وجود آمد و تلاش‌های زیادی می‌شود اما آیا ما از این ابزار مهم آنگونه که باید و شاید برای مدیریت فضای مجازی استفاده کردیم؟ به نظرم کوتاهی کردیم. می‌دانم دکتر فیروزآبادی^{۱۸} تلاش زیادی می‌کنند ولی بخش اندکی از کار دست ایشان است. آنجا که باید اراده قوی برای ساماندهی فضای مجازی باشد، نیست. این بلایی که تلگرام و اینستاگرام برای مردم فراهم کرده را ببینید. ما یک کشور عقب افتاده ناتوان نیستیم و این ملت رشید است و در دنیا از لحاظ سطح معلومات حرف اول را می‌زند. جوانانی که می‌توانند کشور را نجات دهند و مدیرانی که عزمشان می‌تواند کارساز باشد ولی آنگونه که باید جزم ندارند.

از مردم می‌خواهم تحقق شبکه‌های مجازی داخلی مطالبه عمومی شود، زیرا ما ابزار لازم را داریم ولی یک عده‌ای مخالفند. من از دکتر فیروزآبادی تقاضا می‌کنم به عنوان کسی که مدعی العموم است اقدامات لازم را داشته باشد.

اکثریت این ملت به پای نظام جمهوری اسلامی ایستادند و عزیزان خودشان را در راه تحکیم دین از دست داده‌اند و یکی از نشانه‌های آن این است که مردم با همه فشارهای اقتصادی تحمل می‌کنند و ایستادند و دشمن چقدر تلاش کرد که عده‌ای را به خیابان‌ها بکشانند ولی موفق نشد.

مردم ما با همه سختی‌ها پای نظام ایستاده‌اند و به من مدیر انتقاد دارند ولی من که نظام نیستم. این مطالبه مردم است و حقیقتا کسانی که در این زمینه مسئولیت دارند در جهت تحقق مطالبه مردم و خواست رهبری تلاش کنند.

قرار بود که تا پایان سال گذشته پیام‌رسان‌های داخلی را راه بیندازیم که نشد و به اول خرداد موکول شد و امروز که ۲۴ مرداد است، هنوز نشده و گفتند ان‌شاءالله تا نیمه شهریور.

دادستان کل کشور خواستار استفاده از سلاح «متناسب» در جنگ با عناصر «مفسد» فضای مجازی شد و گفت: «از این فضای مجازی خیلی می‌شود استفاده خوب کرد ولی باید ساماندهی شود.»

اظهارات دادستان کل شماری از ابهام‌های موجود در قوانین ایران را آشکار می‌کند که بر اساس آنها داوران نهایی درباره سیاست‌های اینترنتی نهادهای دولتی هستند. ایده «رفع فیلتر» از سوی دولت روحانی (آنچه دادستان کل از آن انتقاد می‌کند) در واقع از همان آغاز ریاست‌جمهوری روحانی بخشی از گفتمان جریان غالب ایرانیان بود و بحث «رفع فیلتر فیس‌بوک» از سال ۱۳۹۲ مطرح شد. این موضوع بارها به کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه ارجاع داده شد. این کمیته به ریاست

^{۱۹} «چرا بیسفون» کوین مایسون، ۱۰ آذر ۱۳۹۴. <https://bit.ly/2MPoY6z>

^{۲۰} مشوق‌های میلیون دلاری برای اپلیکیشن‌های پیام‌رسان محلی در ایران، ۷ اسفند <https://bit.ly/2MPoY6z>

^{۲۱} دستورالعمل‌های شورای عالی فضای مجازی برای شبکه‌های اجتماعی رادر محدودیت اینترنت: «کابینه جدید و تلاش‌های تازه برای محدودیت اینترنت»، شهر یور ۱۳۹۶، آرتیکل ۱۹ ببینید.

<https://bit.ly/2EYkQfA>

^{۲۲} محدودیت اینترنت: کنترل اینترنت در جریان اعتراضات و پس از آن، آرتیکل ۱۹، اسفند ۱۳۹۶

تصویر ۵:

توثیت مهدی رنجبر، مهندس نرم‌افزار درباره اینکه از داشتن اکانت در سروش شگفت زده شده است: «من حتی نمی‌دونم لوگوی سروش چه شکلیه، ولی دوستم این اسکرین را برای من فرستاده که نشون می‌ده من تو سروش عضو، آنلاین هم هستم! احتمالا پیام بدید جواب هم می‌دم. فکر کنم همینجوری هممون رو عضوش کردن که رسیدن به عدد ۲۵ میلیون عضو!»

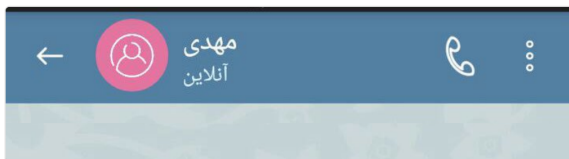
Mehdi Ranjbar
@m_ranjbar2

Follow

من حتی نمی‌دونم لوگوی سروش چه شکلیه ولی دوستم این اسکرین رو برام فرستاده که نشون میده من تو سروش عضو، آنلاین هم هستم! احتمالا پیام بدید جواب هم میدم:)))
فکر کنم همینجوری همه مون رو عضوش کردن که رسیدن به ۲۵ میلیون عضو!
مدیر سروش هم به چیزی میدونست که درخواست ۱۰ میلیون عضو داده بود!

Translate Tweet

6:50 PM - 24 May 2018

سیم‌کارت‌های ثبت‌شده در خارج ایران اجازه استفاده از این اپلیکیشن را ندارند). سازمان تنظیم مقررات و ارتباطات رادیویی در سال ۱۳۹۴ سیاستی را پیش گرفت که بر اساس آن، تمام سیم‌کارت‌ها در ایران باید بر اساس یک شماره ملی و با آدرس محل سکونت ثبت شود. به این ترتیب ناشناس ماندن در هر فعالیت آنلاینی که نیاز به ثبت با سیم‌کارت دارد، غیرممکن می‌شود.^{۲۸}

در خرداد ۱۳۹۷ بسیاری از کاربران ایرانی از جمله مهدی رنجبر، مهندس نرم‌افزار (تصویر ۵)،^{۲۹} گزارش دادند مشخصات‌شان به همراه عکس نشان‌دهنده هویت آنها بدون آنکه عضو سروش شده باشند در این پلت‌فرم ثبت شده است و حتی در اکانت سروش، زمان آخرین فعالیت آنلاین آنها نشان داده می‌شود.

نگرانی‌های دیگری نیز مانند بازپخش اخبار نه چندان معتبر در کانال‌های جعلی و ساختگی در سروش به وجود آمد. ۸ خرداد ۱۳۹۷، یک خبرنگار بی‌بی‌سی فارسی به دنبال‌کننده‌هایش در توییتر درباره کانال‌های جعلی منتسب به بی‌بی‌سی فارسی هشدار داد و تأکید کرد که این کانال‌ها دروغین هستند و بی‌بی‌سی عضو سروش نیست.^{۳۰} علاوه بر این، شبکه‌ها و رسانه‌های فارسی‌زبان خارج از ایران نمی‌توانند در این پلت‌فرم ثبت‌نام کنند زیرا به سیم‌کارت ایرانی دسترسی ندارند. در هر حال سروش تنها پلت‌فرم ایرانی نیست که در فضای آنلاین ایران ظاهر شده. در ادامه مروری اجمالی بر پلت‌فرم‌های اصلی پیام‌رسان خواهیم داشت، از جمله سه پلت‌فرم محبوب خارجی که برای مقایسه آورده می‌شوند.

علاوه بر این، دولت ایران امنیت دیجیتال شماری از مدیران کانال‌های مشهور تلگرام را با دادن اطلاعات آنها به مقام‌های امنیتی و انتظامی به خطر انداخته است. این دسته از مدیران مدیرانی حاضر نشدند کانال‌های خود را به پیام‌رسان‌های داخلی جایگزین منتقل کنند. در تیرماه ۱۳۹۷، مسئولان امنیتی تعدادی از مدیران کانال‌های آشپزی و خورد و خوراک در تلگرام را در اصفهان برای بازجویی فراخواندند. و آنها را تهدید کردند که به دلیل استفاده از وی‌پی‌ان برای دسترسی به تلگرام جریمه می‌شوند و اگر کانال‌های خود را به اپلیکیشن‌های جایگزین ملی مانند سروش (بدل تلگرام) انتقال ندهند، در معرض تعقیب قضایی بیشتر قرار خواهند گرفت.^{۳۱} مدیران این کانال‌ها به گفته وکیلان‌شان، پیش‌تر با فشار شورای عالی فضای مجازی وادار به ثبت کانال‌هایشان در وب‌سایتی دولتی شده بودند تا از مزایای دولت برای کار فرهنگی‌شان بهره‌مند شوند. این وب‌سایت دولتی را وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان بخشی از مقررات اجرایی سال ۱۳۹۵ برای ثبت کانال‌های تلگرام با بیش از ۵۰۰۰ عضو ایجاد کرده بود.^{۳۲} اطلاعاتی که برای ثبت در این وب‌سایت ارائه شده بود، بعدتر برای هدف قرار دادن و تهدید مدیران استفاده شد. روند ثبت‌نام اکنون متوقف شده است، زیرا از تمام کانال‌ها انتظار می‌رفت که تا تاریخ مشخصی به پلت‌فرم‌های داخلی منتقل شده باشند.^{۳۳}

علاوه بر نگرانی‌هایی که در ارتباط با نقض بی‌طرفی شبکه و تهدید به بازداشت با هدف تشویق کاربران به استفاده از پلت‌فرم‌های ملی وجود دارد، نگرانی‌های جدی درباره امنیت و حریم خصوصی افراد نیز در کار است. پیام‌رسان سروش متعلق به سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران است. اگر پلت‌فرم‌ها از سیاست‌های تعیین‌شده در شورای عالی فضای مجازی پیروی کنند، رمزگذاری اطلاعات^{۳۴} ممنوع خواهد بود و تمام داده‌ها بر روی پلت‌فرم در دسترس مقامات قرار خواهد گرفت. ارزیابی اولیه سروش ویژگی‌های نگران‌کننده آن را آشکار کرد؛ مثلاً اطلاعات شخصی مدیران کانال‌ها، از جمله شماره تلفن و جزئیات عضویت آنها در کانال‌های دیگر قابل مشاهده است.^{۳۵}

نگرانی دیگر در مورد این اپلیکیشن این است که ثبت‌نام در اپلیکیشن سروش فقط با سیم‌کارت‌های ایرانی قابل انجام است (کاربران دارای

^{۲۸} «ادمن چند کانال آشپزی تلگرام احضار شدند»، بی‌بی‌سی فارسی، ۲۸ تیر ۱۳۹۷ <https://bbc.in/2DjeF6a>

^{۲۹} «برای کاربران تلگرام، درخواست ثبت ایران، افزایش قدرت جاسوسی دولت»، ادوکس، ۲۲ دی ۱۳۹۵ <https://bit.ly/2xxvnJc>

^{۳۰} ساماندهی وب‌سایتی بود که کاربران باید کانال‌های خود را در آن ثبت می‌کردند. در حالی که پورتال برای ثبت‌نام همچنان در فضای آنلاین وجود دارد، دستورالعمل آن می‌گوید ثبت نام باید پیش از اول اسفند ۱۳۹۵ انجام می‌شد. در جام‌جم آنلاین بیشتر ببینید: <https://bit.ly/2NwUqWV>

^{۳۱} «سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با سازمان‌دهی اپلیکیشن پیام‌رسان شبکه‌های اجتماعی» در محدودیت اینترنت: «کابینه جدید و تلاش‌های تازه برای محدودیت اینترنت»، آرژیکال، ۱۹ شهریور ۱۳۹۶ ببینید. <https://bit.ly/2EYkQfA>

^{۳۲} یک توسعه‌دهنده اپلیکیشن موبایل در توییتر نوشت که چگونه توانسته به راحتی به اطلاعات کاربری ادمن کانال جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات از جمله شماره تلفنش دست پیدا کند. <https://bit.ly/2zreiCI>

^{۳۳} «ایران سیم‌کارت‌های ثبت نشده بیشتری را غیرفعال می‌کند»، فایننشال تریبون، بهمن ۱۳۹۵ <https://bit.ly/2lb204a>

^{۳۴} توییتهای مهدی رنجبر درباره سروش، ۳ خرداد ۱۳۹۷: <https://bit.ly/2xQign4>

^{۳۵} توییتر رعنا رحیم‌پور درباره سروش، ۸ خرداد ۱۳۹۷: <https://bit.ly/2QSJfq9>

مقایسه برطرفدارترین پلت فرم های پیام رسان

اپلیکیشن	مالک مربوطه	نگرانی ها	تعداد کاربران گزارش شده	رتبه بر اساس تعداد دانلودها در گوگل پلی در ایران در ۹ شهریور ۱۳۹۷	رتبه در کافه بازار ^{۳۱}
تلگرام (خارجی)	مدیرعامل پاول دوروف، مهاجر روس	انتقادهایی درباره پروتکل های امنیتی و نحوه پیاده سازی رمزگذاری سرتاسری. تلگرام ممکن است آدرس آی پی فردی را فاش کند، اگر «حکم قضائی حکومتی» وجود داشته باشد که آن فرد را به عنوان مظنون تروریستی معرفی کند. ^{۳۲}	ایران: کمی کمتر از ۴۰ میلیون ^{۳۳} . بررسی ها نشان می دهد ۶۲ درصد از پاسخ دهندگان ایرانی پس از فیلتر شدن تلگرام هنوز از آن استفاده می کنند. کاربران جهانی: ۲۰۰ میلیون.	رتبه: ۵	کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه آن را حذف کرده است
واتس اپ (خارجی)	فیس بوک	عدم شفافیت در چگونگی استفاده فیس بوک از فراداده های کاربران فردی، اما این اپلیکیشن به طور پیش فرض از رمزگذاری سرتاسر استفاده می کند و عموماً از آن به خوبی استقبال شده است	ایران: نامشخص اما در یک نظرسنجی ۶۴ درصد از ۳۷۰۷ شرکت کننده ایرانی گفتند کاربر آن هستند. ^{۳۴} جهانی: ۱,۵ میلیارد	رتبه: ۳	گوگل پلی: بیشتر از یک میلیارد مرتبه نصب
ایمو (خارجی)	شرکت پیج بایتس (pagebites)، پالو آلتو، ایالات متحده	بدون رمزگذاری سرتاسر		رتبه در ایران: ۲۲	رتبه: ۹
ویسپی (خارجی، اما در مورد آن بحث وجود دارد)	در مالکیت شرکت هنگ کنگی اس جی آتلانتیک (SG Atlantic Limited) شایعاتی وجود دارد که نهادی ایرانی مالک آن شده اما برای حفظ شهرت خود از پوشش شرکت هنگ کنگی استفاده می کند. بسیاری این شرکت را با آی اس پی ایرانی شاتل مرتبط می دانند اما شرکت شاتل ادعا می کند که تنها سرورهای سی دی ان را به ویسپی ارائه می دهد. ^{۳۵}	بسیاری ظن می برند که ویسپی متعلق به دولت ایران یا نهادی نزدیک به آن، یا تحت نظارت آن است. این پلت فرم در ماه اسفند ۱۳۹۵ فیلتر شد، و بسیاری گمان می برند دلیل آن یا انتقال سرورها به داخل ایران بوده یا نهادی نزدیک به دولت ایران مالکیت آن را به دست آورده، اما هنوز محل ثبت شرکت را هنگ کنگ نگه داشته (یا هردو). ^{۳۶} بررسی تحسین آمیز «پروتکل های امنیتی» این نرم افزار از سوی آژانس های خبری تندرو مانند تابناک در جریان اعتراضات دی ماه ۹۶ این ظن را تقویت می کند. ^{۳۷}	رتبه و تعداد نصب نامشخص است	رتبه: در میان ۵۰ اپلیکیشن برتر نیست	تعداد نصب از طریق کافه بازار: بالاتر از ۲۰۰ هزار
سروش (داخلی)	سروش را موسسه سروش رسانه مرداد ۱۳۹۶ معرفی کرد. میثم سید صالحی، مدیر عامل پیشین شرکت داده پردازی فن آوا که یک شرکت ارائه خدمات اینترنت پرسرعت است، هدایت موسسه سروش رسانه را برعهده دارد. چندین ماه پیش از آغاز به کار رسمی سروش چند گزارش در این باره منتشر شد که سازمان صدا و سیما ایران از سهامداران این موسسه است و به این اپلیکیشن خدمات فنی ارائه می دهد.	بی اعتمادی به نحوه پردازش داده های کاربران از سوی این پلت فرم دولتی؛ ایجاد حساب های جعلی؛ امکان سانسور؛ عدم تحقق حریم خصوصی مناسب برای کاربران	در ۲۵ فروردین ۱۳۹۷ سروش اعلام کرد ۵ میلیون ^{۳۸} کاربر دارد. بخش مانیئورینگ بی بی سی گزارش می دهد که آنها بیش از ۱۲ میلیون ^{۳۹} کاربر دارند. در خرداد ۱۳۹۷ مدیران سروش ادعا کردند که مرز ۲۵ میلیون کاربر را رد کردند اما هم زمان، گزارش های زیادی از اکانت های جعلی وجود داشت. ^{۴۰}	در رتبه بندی نیست	رتبه: ۲۲
				تعداد نصب از طریق کافه بازار: بیش از ۳ میلیون	

^{۳۱} کافه بازار یک اپلیکیشن داخلی برای فروش نرم افزار است که با حکومت ایران همکاری دارد.

^{۳۲} گزارش شده بود که حدود ۴۰ میلیون کاربر ایرانی پیش از فیلتر شدن از تلگرام استفاده می کنند. با ممنوعیت تلگرام این مقدار ریزش پیدا کرد اما با روندی ثابت کاربران تلگرام در طی چند هفته پس از ممنوعیت به این شبکه بازگشتند.

<https://bit.ly/2kgm5uD>

^{۳۳} بخش ۸,۳ اطلاعات شخصی شما ممکن است در اختیار چه کسانی قرار بگیرد را ببینید. <https://telegram.org/privacy>

^{۳۴} کافه بازار با استفاده از الگوریتمی بر اساس تعداد دانلودها در چند هفته گذشته و هفته گذشته، لیستی از میزان دانلود اپلیکیشن ها را تهیه می کند. این توضیحات بر اساس مکاتبات با تیم کافه بازار است.

^{۳۵} آمار استفاده از واتس اپ در ایران، تکراسا، ۲۵ تیر ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2Q5zuob>

^{۳۶} «تب اپلیکیشن های پیام رسان در ایران»، TechRasa، ۲۱ فروردین ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2Q4Mjz2>

^{۳۷} «تائیدیه امنیت انتقال اطلاعات در اپلیکیشن ویسپی»، تابناک، ۲۳ دی ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2wLRJ9c>

^{۳۸} «پیام رسان ویسپی چه ارتباطی با شاتل دارد؟» خبرگزاری تسنیم، یک بهمن ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2NjPeFm>

^{۳۹} «سروش ۵ میلیونی شد»، سروش، ۲۵ فروردین ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2PBDSKA>

^{۴۰} <https://bit.ly/2PBDSKA>

^{۴۱} «ادعای عجیب برخی از کاربران سروش+ پاسخ مدیر پیام رسان»، ایسنا، ۸ خرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2LDndOW>

اپلیکیشن	مالک مربوطه	نگرانی‌ها	تعداد کاربران گزارش شده	رتبه بر اساس تعداد دانلودها در گوگل پلی در ایران در ۹ شهریور ۱۳۹۷ (تعداد دفعه‌های نصب نرم‌افزار در مقیاس جهانی است)	رتبه در کافه بازار ^{۳۱} در ۹ شهریور ۱۳۹۷
آی‌گپ (داخلی)	شرکت رسانه‌ای روی خط، متعلق به محمد رسول کاظمی. کاظمی در مصاحبه‌ای با خبرگزاری تندروی تسنیم، منسوب به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی از امضای قراردادی با گروهی از شرکت‌های وابسته به سپاه پاسداران مانند همراه اول، بزرگ‌ترین اپراتور تلفن همراه و دو بانک خصوصی پارسیان و پاسارگاد خبر داد.	وابستگی به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، یکی از بزرگ‌ترین نهادهای جمع‌آوری اطلاعات که به طور همیشگی کاربران ایرانی را به خاطر عمل به حق آزادی بیان مورد تعقیب قضایی قرار می‌دهد.	۶۵۰ هزار کاربر ^{۳۲}	رتبه و تعداد نصب‌ها نامشخص است	رتبه: در میان ۵۰ اپلیکیشن برتر نیست
بیسفون پلاس (داخلی)	متعلق به تراشه سبز تهران، یک شرکت پیشرو خدمات اینترنتی که از ۱۳۷۸ فعال است.	بررسی‌های اولیه بیسفون نشان داد با مراجع مسئول ایرانی ارتباط دارد و داده‌ها را با شرکت مخابرات ایران به اشتراک می‌گذارد. پیوندهای سست آن با مراجع مسئول همچنان مشکوک است.	۶۰۰ هزار کاربر ^{۳۳}	رتبه و تعداد نصب‌ها نامشخص است	رتبه: در میان ۵۰ اپلیکیشن برتر نیست تعداد نصب‌ها از طریق کافه بازار: بیش از ۵۰ هزار
بله (داخلی)	متعلق به بانک ملی ایران، یک بانک تجاری و دولتی ایرانی که حامی مالی از طریق شرکت انبار داده این بانک است.	اکانت شما در این اپلیکیشن به اطلاعات بانکی‌تان در ایران متصل است. ^{۳۵} بنابراین تمام اطلاعات شما با هویت ثبت شده شما در دستگاه دولتی پیوند خورده. بسیاری از کاربران می‌گویند استفاده از این اپلیکیشن اجتناب‌ناپذیر است. ^{۳۴} زیرا بانک ملی شما را مجبور می‌کند برای قرار گرفتن در نوبت استفاده از خدمات بانکی از این برنامه استفاده کنید. بسیاری از کاربران و پژوهشگران می‌گویند نقض حریم خصوصی کاربران از طریق سوءاستفاده این پلت‌فرم از اطلاعات آنها اثبات شده است. اما بله استدلال می‌کند از آنجا که گوگل پلی ارائه آنها را پذیرفته است، پس این اپلیکیشن استانداردهای امنیتی را رعایت می‌کند. ^{۳۷}	بیش از ۲ میلیون ^{۳۶}	رتبه: ۲۶۰ نصب از طریق اپلیکیشن گوگل پلی: بیش از ۱۰۰ هزار	رتبه: در میان ۵۰ اپلیکیشن برتر نیست تعداد نصب‌ها از طریق کافه بازار: ۵۰۰ هزار
اینا (داخلی)	متعلق به اندیشه‌آوران تمدن امروز. بعضی از وبسایت‌ها و کاربران شبکه‌های اجتماعی گفته‌اند مرکز فناوری اطلاعات و رسانه‌های دیجیتال وزارت فرهنگ، حامی مالی این اپلیکیشن است. ^{۳۸}	ارزیابی‌ها در مورد این پلت‌فرم نشان می‌دهد که این اپلیکیشن صرفاً از نسخه متن‌پاز و در دسترس در ای‌پی‌آی (رابط برنامه‌نویسی کاربردی) تلگرام رونویسی شده است. اما ویژگی‌هایی مانند احراز هویت دومرحله‌ای و چت رمزنگاری شده از آن حذف شده است. تمام اطلاعات کاربر به شکل متن [تکست] ساده روی سرورها ذخیره می‌شود.	۱ میلیون ^{۳۹}	رتبه و تعداد نصب‌ها مشخص نیست	رتبه: در میان ۵۰ نرم‌افزار برتر نیست تعداد نصب‌ها از طریق کافه بازار بیش از ۱ میلیون
گپ (داخلی)	متعلق به شرکت فناوری اطلاعات توسعه سامان. این شرکت در زمینه‌های وب، تجارت الکترونیک، بازی‌های کامپیوتری و فناوری اطلاعات تخصص دارد. پایگاه این شرکت در مشهد است و دفتری در شهر هوو، در ساسکس بریتانیا دارد.	مهدی انجیدی، بنیان‌گذار و مدیر عامل گپ می‌گوید این اپلیکیشن خدمات زیادی مانند رزرو بلیت‌های پرواز و هتل و پرداخت قبضه‌ها را انجام می‌دهد. این نرم‌افزار گزینه چت رمزگذاری شده ندارد و بنابراین تمام داده‌ها به شکل متن [تکست] ساده روی سرورهای آن ذخیره می‌شود. وضعیت آنلاین بودن کاربر همیشه با اعضای فهرست تماس به اشتراک گذاشته می‌شود. ^{۴۰}	۶۰۰ هزار کاربر	رتبه و تعداد نصب‌ها مشخص نیست	رتبه: در میان ۵۰ اپلیکیشن برتر نیست. تعداد نصب‌ها از طریق کافه بازار: ۵۰۰ هزار

^{۳۲} بر اساس گزارش بی‌بی‌سی، ۲۳ جولای ۲۰۱۸ <https://bit.ly/2Cmtip2>

^{۳۳} «چرا بیسفون؟» کوین میستون، ۱ دسامبر ۲۰۱۵ <https://bit.ly/2MPoY6z>

^{۳۴} «تعداد کاربران پیام بله از مرز ۲ میلیون نفر گذشت»، تکرانو، ۲۹ تیر ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2NPIJZI>

^{۳۵} «همه چیز در مورد پیام رسان بله»، العالم، ۲۹ فروردین ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2CknJYf>

^{۳۶} «نوبت‌دهی بانک ملی فقط با پیام رسان بله»، رسانه بانک، ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2Q741IA>

^{۳۷} «توضیحی درباره سوءاستفاده پیام‌رسان بله از اطلاعات کاربران»، ایسنا، اول اسفند <https://bit.ly/2NKq2M6> <https://bit.ly/2NKq2M6> ^{۱۳۹۶}

^{۳۸} بر اساس گزارش بی‌بی‌سی، اول مرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2Cmtip2>

^{۳۹} به قبلی رجوع کنید.

^{۴۰} «بررسی اپلیکیشن گپ، پیام‌رسانی برای ایرانیان»، دیجیتاتو، ۱۶ بهمن ۱۳۹۵ <https://bit.ly/2NPOUv6>

اپلیکیشن	مالک مربوطه	نگرانی‌ها	تعداد کاربران گزارش شده	رتبه بر اساس تعداد دانلودها در گوگل پلی در ایران در ۹ شهریور ۱۳۹۷	رتبه در کافه بازار ^{۳۱} در ۹ شهریور ۱۳۹۷
تلگرام تلای (داخلی)	محصول شرکت ایرانی راهکار سرزمین هوشمند با استفاده از کدهای متن‌باز تلگرام و سرورهای آن.	تحلیل امنیت تلگرام تلای نشان می‌دهد تمام ترافیک این انشعاب تلگرام به شکل متن ساده و با استفاده از پروتکل اچ‌تی‌تی‌پی ^{۳۲} به یک سرور خصوصی ارسال می‌شود. مقامات علیه هر دو نسخه غیررسمی تلگرام صحبت کرده‌اند اما هنوز آنها را مسدود نکرده‌اند و این مساله نگرانی‌هایی را ایجاد کرده که استفاده از متن ساده، منبعی برای نظارت مقام‌ها ایجاد کرده باشد. این پلت‌فرم موضوع منازعه جناح‌های سیاسی است و رئیس سازمان پدافند غیرعامل، وزیر فناوری اطلاعات را متهم کرده است که سرورها را در داخل وزارت‌خانه خود مستقر کرده است ^{۳۳} . یک سخنگوی وزارت اطلاعات اعلام کرده که این پلت‌فرم متعلق به دولت است؛ موضوعی که هنوز تایید نشده ^{۳۴} . کاربران این پلت‌فرم پیش‌تر اثبات کرده‌بودند که کانال‌های تلگرام در این پلت‌فرم سانسور می‌شوند.	بیش از ۲۵ میلیون (به همراه هاتگرام) ^{۳۵}	رتبه: ۱۶ تعداد نصب‌ها از طریق گوگل پلی: بیش از ۱۰۰ هزار	رتبه: ۲ تعداد نصب‌ها از طریق کافه بازار: بیش از ۱۴ میلیون
هاتگرام (داخلی)	همان سازنده تلگرام تلای	مشابه بالا	مشابه بالا	رتبه: ۳۶ تعداد نصب از طریق گوگل پلی: بیش از ۵۰۰ هزار	رتبه: ۸ تعداد نصب از طریق کافه بازار: بیش از ۵ میلیون

چهار علت نگرانی در مورد توسعه پیام‌رسان‌های ملی

بر اساس جدول یک مشخص است که پلت‌فرم‌های ملی راه زیادی برای رسیدن به تعداد دانلود و میزان استفاده کاربران از اپلیکیشن‌های خارجی مانند واتس اپ و تلگرام در پیش دارند. آنها درحالی برای جذب کاربران بیشتر تقلا می‌کنند که به نظر می‌رسد شفافیت لازم را در مورد ارتباطات و وابستگی‌هایشان و سیاست‌های حریم خصوصی ندارند. برخی نگرانی‌های ویژه درباره این پلت‌فرم‌ها در ادامه برجسته شده است:

۱- دولت عضویت در برخی از پلت‌فرم‌های پیام‌رسان داخلی را اجباری می‌کند

داشتن اکانت در برخی از این پلت‌فرم‌ها اجباری است. دانشجویان و کارمندان نهادهای دولتی باید اکانتی در پلت‌فرم‌هایی مانند سروش داشته باشند تا برای انجام کارهای خود کانال‌هایی را در آن ایجاد یا دنبال کنند^{۳۶}. کسانی که در نوبت استفاده از خدمات بانک ملی یا شعبات آن قرار می‌گیرند، باید از اپلیکیشن بانکی و پیام‌رسان بله استفاده کنند.

۲- حکومت مدیران را وادار به انتقال کانال‌هایشان به اپلیکیشن‌های تحت کنترل و نظارت خود می‌کند

بازداشت و بازجویی مدیران کانال‌های تلگرامی و تعیین ضرب‌الاجل برای انتقال به پلت‌فرم‌هایی مانند سروش نشانه‌ای از اجبار برای انتقال ایرانی‌ها از پلت‌فرم‌های خارجی به پلت‌فرم‌های داخلی است.

۳- حکومت اپلیکیشن‌های پیام‌رسان خاصی را تحت نظارت خود دارد و آنها را هدایت می‌کند

همواره مشخص بوده که سروش پروژه سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران است. همین‌طور اپلیکیشن بله نیز به عنوان پروژه بانک مرکزی شناخته می‌شود. اپلیکیشن ایتا نیز وابسته به دولت و تحت حمایت مالی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.

۴- اپلیکیشن‌هایی وجود دارند که مشخص نیست وابسته و تحت نظارت حکومت هستند یا خیر

اپلیکیشن بیسفون در مورد ارتباطش با مقامات حکومتی اطلاعاتی نمی‌دهد، اگرچه تحقیقات نشان می‌دهند که داده‌های این اپلیکیشن را شرکت مخابرات ایران ذخیره می‌کند. بخشی از سهام شرکت مخابرات متعلق به سپاه پاسداران ایران است^{۳۷}. فارس نیوز، رسانه نیمه رسمی حکومت گزارش داده است که دولت «احتمالاً» حدود ۲۱ میلیون دلار برای توسعه ویسپی از جمله برای انتقال سرورهای آن به ایران هزینه کرده است^{۳۸}. ادعایی که جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران آن را تکذیب کرده است^{۳۹}.

^{۳۱} تلگرام تلای و هاتگرام، آقازاده‌هایی که باید به آنها شک کرد»، حسن سعیدی، دوم تیر ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2Ngs8Jg>

^{۳۲} ای‌پی‌آی‌های هاتگرام و تلگرام تلای

;"String str = "http://tempuri.org/GetChannels"; String str = "http://tempuri.org/GetUpdateInfo

;"String str2 = "http://tempuri.org/NewComment"; String str = "http://tempuri.org/GetLastZangooolehId

;"String str3 = "http://tempuri.org/NewCommentWithNumber"; String str = "http://tempuri.org/ZangooolehList

<https://bit.ly/2Mqz3lu> ۱۳۹۷ تیر ۲۵، ایلنا، «پاسخ آذری جهرمی به رئیس پدافند غیرعامل»^{۳۳}

^{۳۴} «وزیر اطلاعات می‌گوید پیام رسان تلگرام تلای متعلق به جمهوری اسلامی است»، رادیو فردا، ۱۹ خرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2O9AKFv>

^{۳۵} ممنوعیت استفاده از پیام رسان‌های خارجی در نهادهای دولتی، ایسنا، ۲۹ فروردین ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2qFt8Qw>

^{۳۶} «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۵۱ درصد از سهام شرکت مخابرات ایران را در اختیار دارد»، ۱۵ مهر ۱۳۸۸ <https://bit.ly/2Ds32Kq>

^{۳۷} «احتمال مداخله دولت در مذاکره یک شرکت اینترنتی با پیام‌رسان چینی»، فارس، ۱۹ فروردین ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2xdgRGm>

^{۳۸} «تب؟؟ اپلیکیشن‌های پیام رسان در ایران» TechRasha، ۲۱ فروردین ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2Q4Mjz2>

چهار علت نگرانی در مورد توسعه پایم‌رسان‌های ملی

بر اساس جدول یک مشخص است که پلت‌فرم‌های ملی راه زیادی برای رسیدن به تعداد دائلود و میزان استفاده کاربران از اپلیکیشن‌های خارجی مانند واتس‌آپ و تلگرام در پیش دارند. آنها درحالی برای جذب کاربران بیشتر تقلا می‌کنند که به نظر می‌رسد شفافیت لازم را در مورد ارتباطات و وابستگی‌هایشان و سیاست‌های حریم خصوصی ندارند. برخی نگرانی‌های ویژه درباره این پلت‌فرم‌ها در ادامه برجسته شده است:

۱- دولت عضویت در برخی از پلت‌فرم‌های پیام‌رسان داخلی را اجباری می‌کند

داشتن اکانت در برخی از این پلت‌فرم‌ها اجباری است. دانشجویان و کارمندان نهادهای دولتی باید اکانتی در پلت‌فرم‌هایی مانند سروش داشته باشند تا برای انجام کارهای خود کانال‌هایی را در آن ایجاد یا دنبال کنند.^{۵۵} کسانی که در نوبت استفاده از خدمات بانک مرکزی یا شعبات آن قرار می‌گیرند، باید از اپلیکیشن بانکی و پیام‌رسان بله استفاده کنند.

۲- حکومت مدیران را وادار به انتقال کانال‌هایشان به اپلیکیشن‌های تحت کنترل و نظارت خود می‌کند

بازداشت و بازجویی مدیران کانال‌های تلگرامی و تعیین ضرب‌الاجل برای انتقال به پلت‌فرم‌هایی مانند سروش نشانه‌ای از اجبار برای انتقال ایرانی‌ها از پلت‌فرم‌های خارجی به پلت‌فرم‌های داخلی است.

۳- حکومت اپلیکیشن‌های پیام‌رسان خاصی را تحت نظارت خود دارد و آنها را هدایت می‌کند

همواره مشخص بوده که سروش پروژه سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران است. همین‌طور اپلیکیشن بله نیز به عنوان پروژه بانک مرکزی شناخته می‌شود. اپلیکیشن ایتا نیز وابسته به دولت و تحت حمایت مالی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.

۴- اپلیکیشن‌هایی وجود دارند که مشخص نیست وابسته و تحت نظارت حکومت هستند یا خیر

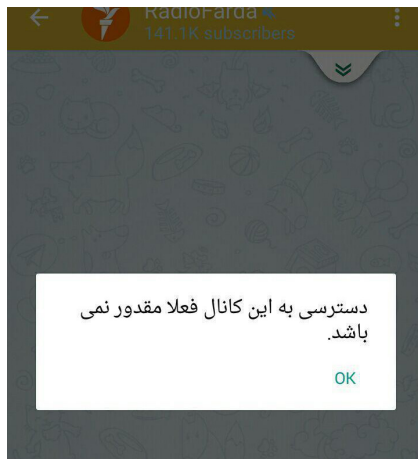
اپلیکیشن بیس‌فون در مورد ارتباطش با مقامات حکومتی اطلاعاتی نمی‌دهد، اگرچه تحقیقات نشان می‌دهند که داده‌های این اپلیکیشن را

شرکت مخابرات ایران ذخیره می‌کند. بخشی از سهام شرکت مخابرات متعلق به سپاه پاسداران ایران است.^{۵۶} فارس نیوز، رسانه نیمه رسمی حکومت گزارش داده است که دولت «احتمالاً» حدود ۲۱ میلیون دلار برای توسعه ویسپی از جمله برای انتقال سرورهای آن به ایران هزینه کرده است.^{۵۷} ادعایی که جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران آن را تکذیب کرده است.^{۵۸}

مسئولان ایرانی همچنین درباره انشعاب‌ها یا نسخه‌های غیررسمی

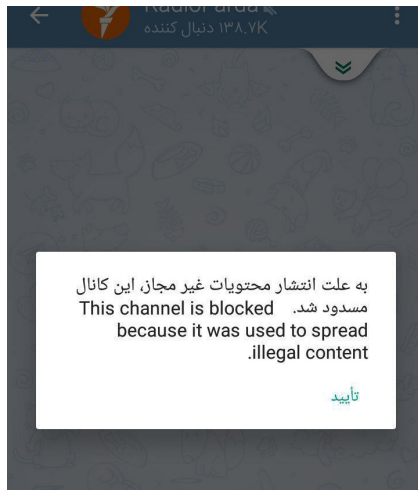
تصویر ۶:

یک کاربر ایرانی به رادیو فردا گزارش می‌دهد که این تصویر را روی کانال تلگرام از طریق هاتگرام می‌بیند: «به علت انتشار محتویات غیرمجاز این کانال مسدود شد.»

تصویر ۷:

یک کاربر ایرانی دیگر به رادیو فردا گزارش می‌دهد که هنگام استفاده از تلگرام طلایی، این پیام را روی کانال رادیوفردا می‌بیند: «دسترسی به این کانال فعلا مقدور نمی‌باشد.»

^{۵۵} به دلیل متن‌باز بودن ای‌پی‌آی تلگرام، توسعه‌دهندگان دیگر می‌توانند از کد منبع این ای‌پی‌آی استفاده کرده و نسخه جدیدی از آن را با امکانات و ویژگی‌های بیشتر توسعه دهند. این توسعه‌دهندگان نسخه‌های تلگرام طلایی و هاتگرام را تلگرام تهیه کرده‌اند که به کاربران ایرانی اجازه می‌دهد فیلتر کشور را دور بزنند.

^{۵۶} Censored: Distraction and Diversion Inside China's Great Firewall, Margaret Roberts, Princeton University Press. 2018

^{۵۷} جهرمی، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران در حالی که از افزایش اثرات مخرب وی‌پی‌ان‌ها از سوی کشورهای دشمن پس از فیلتر تلگرام سخن می‌گفت، اعلام کرد که ایران قصد دارد دسترسی به همه وی‌پی‌ان‌ها را در داخل کشور مسدود کند. «ایران مسدود سازی ابزارهای دور زدن فیلتر اینترنت را آغاز می‌کند»، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2L9ic72>

^{۵۸} Fear, Friction, and Flooding: Methods of Online Information Control, Margaret Roberts, Doctoral dissertation, Harvard University, <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:12274299>

^{۵۹} اپلیکیشن ایرانی اسنپ، حریم خصوصی کاربران خود را از طریق جاسوسی در گوشی‌های تلفن نقض می‌کند. «حقوق بشر ایران، ۲۲ آذر ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2pwvj52>

^{۶۰} «روزنامه‌نگار بازداشت شده ایرانی از نوکیا زیمنس شکایت کرد» رادیو آزاد اروپا، ۲۶ مرداد ۱۳۸۹ <https://bit.ly/2Nez9g6>

قوانین جدید سانسور، داده‌ها و حریم خصوصی

دسترسی برابر به اینترنت

لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی

با اجرایی شدن مقررات عمومی حفاظت از داده (جی‌دی‌پی‌آر) اتحادیه اروپا در ۴ خرداد ۱۳۹۷، آذری جهرمی، وزیر ارتباطات ایران از این مقررات استقبال کرد و وعده داد که مشابه آن در ایران اجرایی شود.^{۶۹} هرچند وزیر به بخش‌هایی از آن که به صیانت از آزادی بیان آنلاین، به ویژه محافظت از آزادی بیان در روزنامه‌نگاری، دانشگاه، هنر و ادبیات می‌پردازد، چندان اعتنایی نکرد.^{۷۰} در ۶ مرداد ۱۳۹۶، جهرمی از نسخه ایرانی لایحه مقررات عمومی حفاظت از داده^{۷۱} با عنوان «لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی» رونمایی کرد.

اگرچه این لایحه نیاز به تحلیل قانونی دقیق دارد اما در این مرحله می‌توان واکنش اولیه‌ای به آن نشان داد. با اینکه بخش خاصی برای پرداختن به موضوع آزادی بیان در این لایحه گنجانده نشده، متن این لایحه تأکید می‌کند که از «اطلاعات حساس» شهروندان ایرانی باید حفاظت شود، از جمله عقاید، دین و مذهب و وابستگی‌های قومیتی (ماده ۱).^{۷۲} طرح این نکته قدمی مثبت و رو به جلو به‌ویژه در کشوری است که به نقض آزادی دین، آزادی عقیده و حقوق اقلیت‌ها شناخته می‌شود. چگونگی اعمال این صیانت در مورد زندانیان سیاسی مشخص نیست، زیرا قوانین حوزه امنیت ملی چنین حقوقی را در مورد آنها نقض می‌کند.^{۷۳}

ماده ۳۸ این لایحه، حتی از ابلاغیه «سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با ساماندهی شبکه‌های پیام‌رسان اجتماعی» که شورای عالی فضای مجازی آن را در سال ۱۳۹۶ منتشر کرد، نگران‌کننده‌تر است. هدف از این سیاست‌ها ملی کردن اینترنت ایران به ویژه تلاش برای انتقال تمام مراکز داده حاوی اطلاعات شهروندان ایرانی به داخل ایران اعلام شد.^{۷۴}

همه می‌دانند که ارگان‌های دولتی همچون وزارت‌خانه‌ها، نهادهایی مانند صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و نهادهای بین‌المللی مانند دفترهای سازمان ملل در ایران از اتصال اینترنتی بدون فیلتر بهره می‌برند. این امر موجب گسترش نابرابری موجود در زمینه استفاده و توزیع قوانین و سیاست‌های اینترنت در ایران می‌شود.^{۶۵}

۷ آبان ۱۳۹۶، وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات ایران در بیست و سومین نمایشگاه مطبوعات در تهران اعلام کرد که کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه قصد دارد دسترسی به اینترنت بدون سانسور را برای آژانس‌های خبری و خبرنگاران فراهم کند. بنا به توضیحات او، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که ناظر بر مقررات رسانه‌ها و مطبوعات است، این سیاست را اجرا خواهد کرد. جهرمی در عین حال اعلام کرد که وزارت‌خانه خود او زیرساخت‌های تدارکاتی برای امکان‌پذیرکردن این دسترسی را فراهم خواهد کرد.^{۶۶}

دولت هنوز ضوابط چنین تعهدی را اعلام نکرده است. وزیر ارتباطات و فناوری اطلاعات تأکید کرده که هر گونه دسترسی بیشتر به اطلاعات، با صلاح دید وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام می‌پذیرد که روند مشابهی را برای صدور مجوزهای مطبوعاتی و انتشاراتی طی می‌کند.^{۶۷}

کارگروه تعیین مصادیق محتوای مجرمانه که اعضای آن را – چنان که پیش‌تر اشاره شد – عمدتاً اعضای کابینه دولت تشکیل می‌دهند، روند مبهم اعطای مجوز اینترنت آزاد به روزنامه‌نگاران را تأیید کرده است. تا ۱۵ فروردین ۱۳۹۷، ۱۰۰ روزنامه‌نگار ایرانی برای دسترسی به اینترنت بدون فیلتر ثبت‌نام کردند.^{۶۸} کمپین حقوق بشر در ایران، یک سازمان مردم‌نهاد مستقر در آمریکا به این نگرانی اشاره می‌کند که دسترسی آزاد خبرنگاران به اینترنت می‌تواند مشوقی برای اتخاذ رویکردی مثبت در گزارش‌نویسی از دولت باشد و نه فراهم کردن فرصت دسترسی برابر.

^{۶۵} درحالی‌که استفاده از وی‌پی‌ان فراگیر به نظر می‌رسد، اما استفاده از آن بیشتر به طبقه متوسط و تحصیل‌کرده جامعه ایرانی مرتبط است. بخشی از گروه‌های اجتماعی - اقتصادی ایرانی به منابع مقابله با سانسور دسترسی ندارند و از پلت‌فرم‌ها و منابع حکومتی استفاده می‌کنند.

^{۶۶} «کدام خبرنگاران می‌توانند اینترنت بدون فیلتر دریافت کنند»، باشگاه خبرنگاران جوان، ۲۰ خرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2xih4IS>

^{۶۷} خبرنگاران اینترنت بدون فیلتر دریافت می‌کنند»، خبرگزاری مهر، ۱۵ فروردین ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2QxAnX1>

^{۶۸} وزیر ارتباطات ایران می‌گوید به دنبال رفع مسدود شدن توییت در کشور است، کمپین حقوق بشر در ایران، ۲۱ آبان ۱۳۹۶

<https://www.iranhumanrights.org/2017/11/iran-telecommunications-minister-says-hes-looking-into-lifting-the-state-ban-on-twitter>

^{۶۹} توثیق جهرمی درباره لایحه مقررات عمومی حفاظت از داده، ۴ خرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2PTjvc7>

^{۷۰} ماده ۸۵ لایحه آزادی بیان و اطلاعات <https://bit.ly/2MLN3Gz>

^{۷۱} «لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی»، وب‌سایت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، ۶ مرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2xFRI0X>

^{۷۲} به قبلی مراجعه شود

^{۷۳} نقض حریم شخصی در پرونده‌های قبلی مثل پرونده افراد دوتابعیتی مانند نازنین زاغری راتکلیف و کاووس سید امامی ببینید. <https://bit.ly/2pfQV9C>

^{۷۴} ضمیمه ۱ «محدودیت شبکه» را ببینید: «کابینه جدید و تلاش‌های تازه برای محدودیت اینترنت»، شهریور ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2QlphOE>

ماده ۳۸ این لایحه می‌گوید:

در خصوص پرداخت داده‌های شخصی اتباع ایرانی، رعایت شرایط ذیل الزامی است:

الف) تنها در مراکز داده واقع در قلمرو حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران یا مراکز داده خارجی مورد تأیید مراجع صلاحیت دار ذخیره شوند؛

ب) همه پردازنده‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری از گواهی مراجع صلاحیت دار ذی‌ربط برخوردار باشند؛

پ) بر روی شبکه ارتباطی مطمئن جابه‌جا شوند؛

ت) صلاحیت کنترل‌گران و پردازشگران خارجی مورد تأیید مراجع ذی‌ربط قرار گرفته باشد؛

ث) پردازش‌های فرامرزی بر پایه ضوابط مقرر به ثبت برسد.

این ماده در راستای هدف جابه‌جا کردن کاربران ایرانی از پلت‌فرم‌های خارجی به نمونه داخلی آن است که اغلب مخاطره امنیتی به همراه دارد. اشاره به شبکه‌های «امن» روشن نیست و مشخص نشده است که آیا اطلاعات کاربران در برابر نظارت دولتی «امن» هستند یا خیر. آنگونه که در جدول ۱ نشان داده شد، بسیاری از پلت‌فرم‌های ترویج‌شده از سوی دولت از روش رمزگذاری سرتاسر استفاده نمی‌کنند و نتیجتاً اطلاعات کاربران را در قالب متن بر سرورهای داخلی ذخیره می‌کنند.

بانکداری و سیاست‌های اینترنتی: سانسور بیت‌کوین و بلاک چین

حضور فراگیر تلگرام از مدت‌ها پیش تهدیدی برای کنترل دولت بر ارتباطات و اطلاعات ایران قلمداد می‌شد. با معرفی ارز رمزی تلگرام، مقام‌های ایرانی فوراً آن را عامل اختلال بیشتر، این‌بار برای بانکداری ایران پنداشتند. در روزهای اول پس از ممنوعیت تلگرام، این خبر پیچید که تلگرام ارز رمزی مخصوص خودش با نام «تلگرام اوپن نت‌ورک» (TON) را از طریق قابلیت چت خود ارائه می‌دهد.^{۷۵}

در ایران این ارز این قابلیت بالقوه را داشت که بیش از ۴۰ میلیون کاربر پیدا کند؛ کاربرانی که تلگرام را به بخشی از زندگی روزمره‌شان

تبدیل کرده‌اند. برخی از کاربران ایرانی پیش از آن هم از تلگرام استفاده‌های تجاری و مالی می‌کردند.^{۷۶} وقتی عرضه اولیه سکه تلگرام یا آغاز دوران سرمایه‌گذاری در تلگرام در اسفند سروصدا به پا کرد، بحث در مورد سانسور تلگرام در میان مقام‌های ایرانی نیز داغ‌تر شد (برای اطلاعات بیشتر به گاه‌شمار مراجعه کنید). درحالی‌که باید از استنتاج نادرست نوعی هم‌بستگی کاذب بین ارز رمز تلگرام و تلاش‌های ایران برای کنترل اطلاعات پرهیز کرد، دبیر شورای عالی فضای مجازی ارتباط میان این دو موضوع را در سخنانی ۱۴ فروردین تأیید کرد و گفت: «ارز رمزی تلگرام اقتصاد ایران را نابود می‌کند و می‌تواند در هر لحظه مسدود شود.»^{۷۷}

آسیب‌پذیری دولت در مقابل ارزهای رمزی با تداوم افت اقتصادی و بحران ارزی نمودار شد. قدرت ارز رمزی در اعتراضات سراسری دی‌ماه ۱۳۹۶ به دنبال شدت گرفتن بحران اقتصادی قابل مشاهده بود. طی هفته اول دی‌ماه ۱۳۹۶ و با آغاز اعتراضات، تجارت بیت‌کوین در ایران ۱۰۰۰ درصد^{۷۸} افزایش داشت. تا اردیبهشت ماه ۱۳۹۶ این کاهش شدید معاملات مالی با پول ملی تحت کنترل دولت با سانسور تمام مبادلات از طریق ارز رمزنگاری‌شده همراه شد. از ۱۸ اردیبهشت، با اعلام خروج ایالات متحده از برجام و اعلام بازگشت تحریم‌ها^{۷۹}، اقتصاد ایران سقوط بیشتری را شاهد بوده است. خیلی زود اخبار مبارزه دولت با بحران اقتصادی و نرخ بالای تورم از طریق توسعه یک ارز رمزی ملی اعلام شد. ۵ شهریور ۱۳۹۶، بانک مرکزی ایران خبر توسعه رمزارز ملی با پشتوانه ریال را تأیید کرد. شورای عالی فضای مجازی نیز با اعلام خبر برداشتن ممنوعیت از ارزهای رمزی مانند بیت‌کوین تا اواخر شهریور ۱۳۹۷ این تصمیم را تأیید کرد.^{۸۰}

رمزارز ملی از هم اکنون با پروژه ارز رمزی «پترو» در ونزوئلا مقایسه می‌شود که آن هم برای مقابله با تورم شدید ایجاد شد اما غالباً آن را پروژه‌ای شکست‌خورده ارزیابی می‌کنند.^{۸۱} به نظر می‌رسد سیاست‌های دولت برای دادن اجازه دسترسی به ارزهای رمزی، پیوند زیادی با میزان کنترلی دارد که می‌توانند بر فضای مبادلات رمزارزها اعمال کنند و این مسئله می‌تواند به تضعیف پروژه مورد نظر دولت، یعنی کمک به اقتصاد بینجامد و در نهایت، صرفاً به کنترل ترافیک پولی کشور، به جای تقویت آن بدل شود.

^{۷۵} «پروژه چند میلیون دلاری تلگرام برای چت ارز رمزنگاری شده» techcrunch، ۸ دی‌ماه ۱۳۹۶ <https://tcm.ch/2FqjXfF>

^{۷۶} «ایران در این اپلیکیشن زندگی می‌کند»، نیویورک تایمز، ۲۶ فروردین ۱۳۹۷ <https://nyti.ms/2H1ESYF>

^{۷۷} «دبیر عالی شورای عالی فضای مجازی: فضای مجازی در سال ۹۷ ملی می‌شود، تلگرام رهازن است» ارز دیجیتال، ۱۴ فروردین ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2H8wUd5>

^{۷۸} «افزایش استفاده از بیت‌کوین در بحبوحه اعتراضات با وجود سانسور آنلاین شبکه‌ها» بیت‌کوین دات کام، ۱۵ دی ۱۳۹۶ <https://bit.ly/2CwsZ6t>

^{۷۹} «ترامپ خروج از برجام را اعلام کرد»، رادیو آزاد اروپا، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2PRAv2l>

^{۸۰} «ایران برای دور زدن تحریم‌های ایالات متحده آمریکا در حال آماده‌سازی ارزرمز با پشتوانه ریال است»، بی‌تی‌سی نیوز، ۷ شهریور ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2N9wLM1>

^{۸۱} «نگاهی به سروصداها و دروغ‌های پترو، کلاهبرداری ارزرمز ونزوئلا» وایر، ۳۱ مرداد ۱۳۹۷ <https://bit.ly/2xyYbRy>

توصیه‌ها

به شورای عالی فضای مجازی:

- تمام داده‌های ثبت‌شده کانال‌های تلگرامی از سال ۱۳۹۵ را حذف کند. از پیگرد قضایی مدیران کانال‌های تلگرامی به دلیل حذف‌نکردن کانال‌هایشان از روی این پلت‌فرم پس از اعمال فیلترینگ آن خودداری کند؛
- اجازه مبادله ارز رمزی را بدهد و ممنوعیت استفاده از ارزهای رمزی را صرف نظر از راه‌اندازی یا پذیرش رمزارز ملی بردارد؛
- دستورالعمل‌های ساماندهی شبکه‌های اجتماعی سال ۱۳۹۶ را که با هدف راه‌اندازی اینترنت ملی و تشویق توام با فشار برای استفاده از پلت‌فرم‌های داخلی تبیین شدند، لغو کند.

به قوه قضاییه:

- درباره ارتباطات و وابستگی‌های دولتی یا هر نهاد حکومتی به تک‌تک اپلیکیشن‌های مورد حمایت دولت یا حکومت شفاف‌سازی کند؛ از ادعاهای کاذب مبنی بر اینکه اپلیکیشن‌هایی همچون سروش از حریم خصوصی کاربرانشان محافظت می‌کند، خودداری کند؛
- ممنوعیت تلگرام را بردارد و به تعقیب قضایی به دلیل استفاده از این پلت‌فرم و بیان نظرات از طریق آن پایان دهد؛
- از دستورات یک‌جانبه برای سانسور پلت‌فرم‌های پیام‌رسان و شبکه‌های اجتماعی خودداری کند؛ اجازه بدهد صدور دستور فیلتر را کمیته تعیین مصادیق محتوای مجرمانه متشکل از نمایندگان تمام قوا انجام دهد.

به تلگرام:

به دولت حسن روحانی:

- انشعاب‌ها و نسخه‌های غیررسمی تلگرام مانند تلگرام طلایی و هانگرام را که آشکارا حریم خصوصی و آزادی‌های آنلاین را نقض می‌کنند، مسدود کند؛
- درباره چگونگی اعطای دسترسی به اینترنت بدون فیلتر به روزنامه‌نگاران شفاف باشد؛
- سیاست‌هایی که فقط به نهادها و سازمان‌های خاصی امکان دسترسی به اینترنت آزاد می‌دهد، بازنگری کند. این مساله تاثیر منفی بر دسترسی برابر به اینترنت دارد؛
- موارد مساله‌ساز در لایحه صیانت و حفاظت از داده‌های شخصی از جمله ماده ۳۸ را حذف کند؛
- به طور پیش فرض رمزگذاری سرتاسری را فعال کند.

به توسعه‌دهندگان پلت‌فرم‌های ملی:

به کاربران ایرانی:

- گردانندگان اپلیکیشن سروش باید به خاطر تعدی به هویت افراد و حقوق آنها در دوره ثبت اکانت‌های جعلی در این اپلیکیشن با استفاده از هویت افراد حقیقی و شماره تلفن‌هایشان پاسخگو باشند و اطمینان بدهند که این مساله بار دیگر تکرار نخواهد شد؛
  - ادمین‌های سروش باید شرایط و مقررات سرویس‌دهی خود و همچنین اسناد مربوط به ویژگی‌های حریم خصوصی، چگونگی ذخیره‌سازی داده‌ها در سرورها، محل استقرار سرورها و کسانی که به این داده‌ها دسترسی دارند را به طور شفاف منتشر کنند؛
  - مالکان اپلیکیشن ویسپی باید شرایط سرویس‌دهی خود و همچنین اسناد مربوط به ویژگی‌های حریم خصوصی، چگونگی ذخیره‌سازی داده‌ها در سرورها و کسانی که به این داده‌ها دسترسی دارند را به طور شفاف منتشر کنند؛
  - مالکان ویسپی باید به طور شفاف مستندات وابستگی خود به حکومت ایران و همچنین سرمایه‌گذاری حکومتی در این پیام‌رسان را منتشر کنند؛
  - مدیران همه پلت‌فرم‌ها باید متعهد شوند که رمزنگاری سرتاسر را برای پیام‌رسانی میان کاربران فعال کنند و اسناد متن‌باز و بازرسی از پروتکل‌های امنیتی را فراهم کنند. آنها باید ذخیره‌سازی داده‌ها در قالب متن [تکست] ساده را بر سرورهای خود متوقف کنند؛
  - ارائه شرایط و مقررات سرویس‌دهی مناسب و فرآیندهای شفاف در مورد دیگر اپلیکیشن‌های داخلی مانند بله، بیسفون، ایتا، آی‌گپ و گپ مسنجر نیز الزامی است.
- از وی‌پی‌ان‌های مطمئن استفاده کنید؛ برای این کار می‌توانید به صورت آنلاین تحقیق و نظرات را بررسی کنید؛
  - در مورد استفاده از انشعاب‌ها و نسخه‌های غیررسمی تلگرام بسیار محتاط باشید. به خاطر داشته باشید که همیشه بهتر است به وی‌پی‌ان قابل اعتماد وصل شوید و مستقیماً به تلگرام دسترسی پیدا کنید تا اینکه از طریق یک اپلیکیشن سوم این کار را انجام دهید؛
  - اگر مجبورید برای کار، آموزش یا کارهای اداری روزمره خود به یک پیام‌رسان داخلی مثل بله یا سروش متصل شوید، از یک سیم‌کارت کاری استفاده کنید و/یا آن را بر دستگاه موبایل جداگانه‌ای که اطلاعات‌تان روی آن ذخیره نشده، نصب کنید؛
  - اگر به جز نصب یک پلت‌فرم داخلی روی دستگاه‌تان چاره‌ی دیگری ندارید، تا جایی که می‌توانید دسترسی آن اپلیکیشن به اطلاعات خود را محدود کنید. مثلاً در گوشی‌های آیفون می‌توانید اپلیکیشن را از دسترسی به لیست تماس، عکس‌ها یا موقعیت جغرافیایی در بخش «مدیریت حریم خصوصی» دور نگه دارند؛
  - از پلت‌فرم‌های داخلی برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات حساس خود استفاده نکنید.

DEFENDING
FREEDOM OF EXPRESSION
AND INFORMATION

ARTICLE 19
Free Word Centre
60 Farringdon Road, London
EC1R 3GA
United Kingdom

T: +44 20 7324 2500 / F: +44 20 7490 0566 / E: info@article19.org
W: www.article19.org / Tw: [@article19org](https://twitter.com/article19org) @article19UN
facebook.com/article19org